

Дошкільне виховання в діяльності С.Ф.Русової

Нестеренко В.В., Номеровська Г.В.

Серед постатей, які визначають історію розвитку української педагогічної думки кінця ХІХ – початку ХХ століття, одне з найвизначніших місць посідає С.Ф. Русова.

Просвітителька, педагог, засновниця перших дитячих садків, професор, подвижниця жіночого руху, Голова Всесвітнього Союзу Українок, член уряду Української Народної Республіки, понад шість десятиліть свого життя вона присвятила справі дошкілля.

Висловлювання С.Ф. Русової, що “діти – найбільший скарб кожної нації...”, що “нація народжується коло дитячої колиски...”, що “діти розквітають од любові, як квіти од сонця” та ін. стали її програмними.

Аналіз спадщини С.Ф. Русової свідчить про те, що в її діяльності, як і в життєвому шляху, можна виділити певні періоди, які допомагають глибше і цілеспрямованіше оглянути її творчий доробок в галузі освіти взагалі і дошкільної освіти зокрема.

Розглянемо періодизацію, подану в роботах О.В. Проскури [4, с.18–28].

До першого періоду педагогічної діяльності С. Русової у галузі дошкільного виховання та освіти взагалі автор відносить період з 1871 до 1905 року. Це – період визначення основної життєвої мети, який збігається з відкриттям і роботою першого в м. Києві дитячого садочка.

Відомо, що після закінчення Фундуклеївської гімназії у 1871 році Софія, якій виповнилось 16 років, разом із старшою сестрою Марією вирішили присвятити себе справі навчання і виховання дітей. “Вирішили відкрити школу; вона завжди корисна, вона може зігріти осиротілу душу, бо нема нічого лагіднішого, як діти,” – писала С. Русова згодом у своїх “Споминах” [3, с.24–26].

Другий період діяльності С. Русової в галузі освіти та дошкільного виховання припадає на 1906–1916 роки. Саме у цей період С. Русова видає “Український буквар”, укладений за підручником О. Потебні (1906 р.).

У 1910 р. почав виходити часопис “Світло”, який став не лише педагогічним джерелом, з якого пропагувались певні ідеї, а й у першу чергу, новою формою об’єднання українських педагогів та діячів народної освіти, усіх прихильників національної освіти.

У “Світлі” за роки його існування (1910–1914 роки) були надруковані такі твори С. Русової з питань дошкільного виховання як “Дитячий сад на національному ґрунті” (1910 р.), “Песталоцці – Фребелівський будинок у Берліні” (1910 р.), “Про дитячі цяцьки” (1911 р.), “Націоналізація дошкільного виховання” (1912 р.), “П. Лесгафт та його педагогічні ідеї” (1912 р.), “Дошкільне виховання” (1913 р.), “Українські дитячі книжки” (1913 р.), “В оборону казки” (1913 р.), “Мати” в поезії Шевченка” (1914 р.) та ціла низка інших.

До третього періоду діяльності С. Русової в галузі дошкільного виховання можна віднести 1917–1921 роки.

У сформованому першому українському Уряді, очолюваному М. Грушевським, секретарем освіти став І. Стешенко, а на посаду в його секретаріаті керівника двох відділів – позашкільної освіти і дошкільного виховання – була запрошена С. Русова. Вона брала участь в роботі з укладання планів і програм єдиної трудової школи, опрацьовувала концепцію національних закладів освіти.

Четвертий період діяльності С. Русової пов’язаний з життям у еміграції, це 1921–1940 р.р.

У ці роки виходить друком цілий ряд її праць, зокрема книжка “Теорія і практика дошкільного виховання” [2]. Відповідно до назви, умовно її можна поділити на дві частини: теорію і практику. У першій частині професор С. Русова детально розкриває закономірності і особливості психічного розвитку дитини і підводить читача до висновку про неабияку важливість

оточення для виховання і розвитку дітей, а саме, про значення підготовки педагогів для роботи з дітьми, подає зміст програми цієї підготовки у педагогічних інститутах. С. Русова пише: "...виховання дітей, підготовка педагогів набирає особливого значення" [2].

У другій частині книги автор подає ряд рекомендацій і конкретних практичних матеріалів для роботи з дітьми. С. Русова підкреслює значення психологічних аспектів у роботі педагога: щоб працювати з дітьми, їх треба знати [2]. І тому вона публікує завдання, запитання, які допоможуть педагогу визначити запас знань, рівень морального і соціального розвитку, почуття страху у дітей, а саме: "Анкета до розвитку в дітях соціального почуття (по Рума)", "Анкета Біне про почуття страху у дітей", "Анкета Нечаєва про пам'ять", "Анкета американських експериментаторів" тощо [2, с.68–71].

Крім цього, С. Русова подає цілу добірку літературних творів, як українських народних, так і найкращих творів для дітей світової літератури, які вихователі зможуть використовувати в своїй роботі у дитячих садках [2, с.93–106, с.110–122].

У цей же період виходить книга "Нові методи дошкільного виховання" [1], в якій С. Русова розкриває завдання дошкільного виховання, детально подає характеристику вікових періодів розвитку дітей, шляхи і методи організації роботи з дітьми раннього і дошкільного віку. Завершується праця тим, що автор публікує орієнтовну програму підготовки вихователів дитячих садків ("трьохрічний програм підготовки фребелічки") [1, с.107].

Фактично монографії "Теорія і практика дошкільного виховання" та "Нові методи дошкільного виховання" з впевненістю можна назвати першими українськими підручниками дошкільної психології і педагогіки. Щоправда, їм передувала книжка "Дошкільне виховання" (1918 р.), яка теж становить систему лекцій з педагогіки.

Кожен період життя і творчості С. Русової був напруженим, цілеспрямованим, багатогранним і надзвичайно плідним. Разом з головними для періоду завданнями С. Русова ставила і розв'язувала чимало інших, теж

досить важливих завдань. У її діяльності не було спадів, це була нелегка, виважена дорога до створення національної системи виховання в контексті європейської і світової педагогічної думки [4, с.28].

Література:

1. Русова С.Ф. Нові методи дошкільного виховання. – Прага: Сіяч, 1927. – 112 с.
2. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. – Львів, Краків, Париж: Просвіта, 1993. – 125 с.
3. Русова С.Ф. Мої спомини. – К.: Україна-Віта, 1996. – 208 с.
4. Проскура О.В. Головне у навчанні – увага до особи дитини // Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта: Науково-методичний посібник / За ред. В.Г. Слюсаренка, О.В. Проскури. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 9–30.